

A BRIT ÉS KÜLFÖLDI UNITÁRIUS TÁRSULAT ÉVI KÖZGYÜLÉSE.

A Brit és Külföldi Unitárius Társulat ez évi közgyűlését június 4-ik s következő napjaiban tartotta meg, Londonban, a Unity Churchben (Egység temploma). A lapok tudósítása szerint a társulatnak még eddig ilyen népes közgyűlése nem volt. E nagy érdeklődést a magyarázza meg, hogy az egyházi szónoklatot Dr. Brooke Stopford A. hírneves lelkész tartotta, ki az angol egyházból lépett ki; továbbá, hogy a Vasárnapi Iskola-Társulatnak most volt 50 éves jubileuma.

Az isteni tisztelet a virágokkal feldiszitett szép templomban jun. 4-én, d. e. 11 órakor kezdődött meg. Az imát s a bibliából való olvasást Odgers lelkész végezte. Azután Dr. Brooke lépett a szószékre, ki Máté ev. XXII. r. 42. verse alapján: „Mit gondoltok Krisztusról, ki fia?” nagyhatásu beszédet mondott. E rendkívül érdekes beszédet, melylyel a jeles szónok az egész hallgatóságot elragadta, legalább rövid kivonatban megismertetjük. Főcélja a beszédnek kimutatni a Krisztus iránt való loyaltást, azt a szenvedélyes szeretetet, melyet a szív és lelkiismeret érez iránta, mint az emberiségnek legmagasabb ideálja iránt; s hogy a pusztá theismus egyedül nem elégíti ki az emberiség vallásos szükségleteit, hanem Krisztusnak az Istenről és emberről tett kijelentésének is hozzá kell járulnia.

„Miután elhagytam az anglikán egyházat — így kezdé szónok beszédét — gyakran tettem fel e kérdést magamnak: „Mit gondoltok a Krisztusról?” s hovatovább mind fontosabbnak tünik fel megtudni, hogy a keresztény tanítók minő feleletet adnak e kérdésre nem csak ajkaikkal, hanem szívökkel és lelkökkel. A szabadelvü keresztény papságnak egész sikere, az unitárius testületnek létkérdése attól függ, hogy milyen érzelmeket tanusítunk az emberiség eszményképe — Krisztus iránt.

Az unitarismus s unitárius predikálás ellen gyakran hozzák azt fel, hogy az hideg, élettelen s nincs idealismus benne. Szerintem ez olyan előílet, melynek nincs alapja. Ellenfeleink azt mondják, hogy Jézus iránt az érzelem melegségét nem érezhetik azok, kik nem hi-

szik, hogy Isten. Az ellenünk emelt vádban némi igaz lehet anynyiban, hogy míg az unitáriusok nem adóznak Jézusnak olyan tisztelettel, a mi egyedül az Istent illeti meg, másfelől a történelemben sem igen akarják megadni neki azt a helyet, melyet, mint az emberiség szellemi vezetője elfoglal; s nem nyilvánítták iránta azt a szeretetet s hitet, mire igényt tarthat. És e tekintetben a Jézus iránt való szeretetünk és tiszteletünk éltető ereje sokat gyengült, mely nélkül pedig a mi vallásunk nem egyéb, mint a próféták és zsoltárirók theismusa. A theismus lehet magasztós vallás, de nem alkalmas arra, hogy az emberiség szellemi szükségét kielégítse. A theismus iránt nagy a hajlandóság napjainkban s én magam is éreztem annak hatását egykor. S talán a theismusnak a mi vallásfelekezetünkre való befolyása az oka annak, hogy vallásunkat hidegnek tartják. A theismusnak nincs meg az a gyújtó, lelkesítő hatása, a mi a keresztény vallásnak. Ha a mi prédikálásunkat nem hatja át a Krisztus személye iránt való lángoló szeretet: hitfelekezetünk nem fog nagy számban gyarapodni. Én e meggyőződésemet elmondhatom, mint olyan, ki új tagja vagyok egyházuknak. Hiszem, hogy vannak, kik oszják véleményemet, de sokan vannak, kik nem így gondolkoznak. Az anglikán egyház szabadelvű papjainak is nagyrésze a theismushoz vonzódik s kezd bennük a Krisztushoz való ragaszkodás gyengülni.

Mióta elhagytam az anglikán egyházat, sokszor kérdeztem enmagamtól, vajjon mi lehetett az oka, ama nagy sikernek, melyet Pál apostol a különböző nemzetiségű, társadalmi állásu s miveltségű népek között aratott. Én azt hiszem, hogy nagy sikerének oka az ő lángoló szeretetében rejlett, melyet Jézus iránt érzett, s abban az erőben, hogy azt a szeretetet másokkal is éreztetni bírta. Ha mi úgy tudnánk érezni Jézus iránt, s úgy beszélni s prédikálni róla, mint Pál apostol: akkor senki se vádolna minket hidegséggel, s még legmegrögzöttebb ellenfeleink sem mernének minket csupa theistáknak nevezni. Pedig Pál apostol nem volt trinitárius; ő soha se tulajdonított Jézusnak istenséget; ő nem cseréli fel Jézust Istennel, ő világosan megkülönbözteti az Isten iránt való szeretetet a Jézus iránti szeretettől. Az ő fogalma az Isten és Krisztus közötti különbségről a lehető legteljesebb. Pál apostol Jézusról mindenütt úgy beszél, mint emberről, s nem tulajdonít neki olyan csodatevő erőt, melylyel ő maga vagy mások is ne bírnának. A Pál apostol által használt áradó kifejezésekben nincsen egyetlen egy is olyan, melyet azok az unitáriusok, kik, mint én is, nem hiszik a Krisztus csudálatos származását és istenségét — bátran ne használhatnának. Ez ellen csakis azok

tehetnek kifogást, kikben nincs meg az a szeretet és ragaszkodás Krisztus iránt, a mi meg volt Pál apostolban. E szeretetnek az igazi alapja abban lelhető, hogy Jézus az Atyának valódi kijelentője; s e kijelentés elég ok arra, hogy őt szeressük. Jézus tanított meg minket arra, hogy Isten mindig szeretett minket és soha sincs távol tőlünk. Mikor az általa hirdetett igazságok általánossá lesznek, minden babona meg fog szünni. Pál apostol még figyelmesebbé lett Jézusnak az emberről, mint Istenről tett kijelentésére. De az emberről való kijelentését nem értjük meg, ha őt Istennek tartjuk. Ha azt hisszük, hogy Jézus valóságos ember volt, akkor a mit önmagáról mondott, azt rólunk is el lehet mondani. Jézusnak amaz ismeretes mondása önmagáról: „Én és az atyám egyek vagyunk“, egyike a legmagasztosabb kijelentéseknek az emberre vonatkozólag, mert ez az isteni és emberi természetnek egységét jelenti. Nekünk is úgy kellene, hogy elmondhassuk magunkról: „Én és az atyám egyek vagyunk“ — és az idő el is jó, a mikor a műveltség általános elterjedésével elmondhatjuk. Az ige állandóan testté válik bennünk; Isten mindig bennünk lakozik, s kijelenti magát a tudományban és szép-művészetekben. Azt mondják, hogy nincs ember vétek nélkül; s mivel Jézus olyan volt, Istennek kellett lennie. De én azt mondom, hogy Jézus ember létére is bűn nélkül való volt, s éppen a saját személyében mutatta meg, hogy az ember eljuthat oly tökéletes jóságra, mely bűn nélkül való. Jézus megmutatta nekünk, hogy ez elérhető, s ez által oly kijelentést tett az emberről, melyet a theológusok egészen elfelejtettek s eltitkoltak. Jézus azt hitte, hogy a bűn nélkül valóság az emberiség rendeltetése. Lehet-e ennél dicsőbb kijelentés az emberi természetet illetőleg? Ez igazságok Jézusnak valóságos ember voltán alapulnak. Ha az apostolok leveleit ilyen gondolattal olvassuk, akkor nem csodálkozunk Jézus iránt viseltető ragaszkodásukon és szeretetükön. Minden egyházban és felekezetben szükség van Pál apostolnak a Mester iránti szeretetére. Nekünk jobban kell szeretnünk Krisztust s az ő szellemének bennünk kell élnie, ha hódítást akarunk tenni, mit máskülönbön lehetetlen elérnünk.“

Ez rövid kivonata a nagy hatást keltett beszédnek. A beszéd végeztével egyházi célra gyűjtés volt, mely 84 font sterlinget (szinte 1000 frt) eredményezett.

Délután 2 órakor vette kezdetét a tulajdonképeni gyűlés Hunter Mihály elnöklete a'att. A pénztárnok jelentése szerint az összes bevétel volt 5509 font sterling; a kiadás ugyanannyi. E kiadásban van a 100 font st., melyet évenként a budapesti unitárius

ekklézsia számára küldenek; ugyszintén a 100 font st., melyet a londoni papnevelő intézetben levő papjelöltünk részére évenként adni szoktak. Örömmel jegyezzük fel, hogy a hódmezővásárhelyi fiók-ekklézsziánk részére is 10 font sterling segélyt adományoztak. A társulat pártolóinak száma 109 uj taggal szaporodott.

Ezután következett I e r s o n Henriknek, a társulat érdemes és buzgó titkárának évi jelentése, mely hű képet nyújtott a társulatnak bámulatraméltó működéséről. A jelentés először is a hazai missióról szól, részletesen előadva az unitarismus terjesztése érdekében kifejtett munkásságát, ugy anyagi, mint szellemi tekintetben.

A külföldi missióról s összeköttetéséről való jelentésében első sorban az amerikai hitrokonokról emlékezik meg, felemlítve a 150 ezer dollárt, melyet a mult évben összegyűjtöttek egy monumentális épület létesítésére. Azután D e r z s i Károly, budapesti lelkészünk tudósítása nyomán, a budapesti ekklézsia s a hódmezővásárhelyi fiók-ekklézsia állapotáról emlékezik meg. Továbbá felemlíti, hogy a „Reform Union“ által Berlinben 1883. nov. 10- és 11-én tartott Luther-ünnepélyre dr. Kalthoff által meghivatván, ez alkalomból üdvözlő levelet küldöttek. B r ü s s e l b e n Hocart J. lelkész rendes unitárius isteni tiszteletet tart s az évi gyűlésen megjelent volna, ha közbejött betegsége meg nem akadályozza. D'Alviella Goblet grófot pedig politikai ügyei gátolták meg a gyűlésen való részvételben. Nagy örömmel fogadták a társulat könyvtára számára a grófnak nagybecsü művét, melynek czime: „L'Evolution Religieuse Contemporaine, chez les Anglais, les Américains, et les Hindous.“ Rómában B e i s s o tanár tart unitárius isteni tiszteletet, a társulat támogatása mellett. Bracciforti tanárnak Milánóban szintén adtak segélyt unitárius missiója folytatására. Ausztráliában tetemesen segítették a gyengébb ekklézsziákat. Unitárius műveket sokat adott ki a társulat. Ifju papoknak 300 kötetet ajándékoztak. Vallásos röpiratot (tract) 69,000 példányt osztogattak s küldöztek szét.

Végül a titkári jelentés felhossa, hogy a királynéhoz kérelmet adtak bé, melyben felhivják ő Felsege figyelmét az Athanasius-féle hittételre, melyet minden évben 13-szor olvasnak fel az anglikán templomokban; a mi pedig sértő és megbotránkoztató azokra az alattvalókra, a kik más véleményben vannak. Ugyanis e hitcikkelyben az áll, hogy: a kik más hiten vannak, kétségen kívül örökre elvesznek; s azok, a kik azt nem hiszik, semmi szin alatt nem üdvözölhetnek.

Az érdekes jelentés örvendetes tudomásul vétetett.

Főtiszt. Ferencz József püspök urnak a levelét is felolvasták a gyűlésben, s arra Steinthal lelkész, ki 1859-ben hazánkat is meglátogatta volt, a következő határozati javaslatot tette: „Hogy a gyűlés nagy örömmel veszi főtiszt. Ferencz József püspök urnak a magyar unitáriusok nevében küldött hitrokoni üdvözlését s a múlt évben nyújtott segélyért való hálás elismerést. S most, midőn Gál Miklósnak, ki három évi tanulmányait a Manchester New Collegeban jó sikerrel elvégezte, Isten-hozzádot mond s szerencsét kíván papi pályájához, egyszersmind felkéri, hogy biztosítsa a magyar unitáriusokat a társulatnak állandó barátságáról s rokonszenvéről s hogy milyen elismeréssel van ama nemes törekvésért, hogy az unitárius hitelveket prédikálják a fővárosban s más helyeken.“ Ennek minden unitárius örvend, s különösen ő, kit oly nagy vendégszeretettel fogadtak egykor, s a kit kedves emlékek fűznek a magyar unitáriusokhoz. Épen ezért örömmel lett a gyűlés szószólója, hogy a társulat nevében az üdvözlést kifejezze.

Gál Miklós barátunk forró köszönetet mondott ugy a szívélyes jó kívánságokért s rokonszenvért a magyar unitáriusok iránt, valamint a három év alatt iránta tanusított vendégszeretetért. Kifejezte háláját s elismerését amaz előnyökért, melyeket a társulat segélyezése következtében a világvárosban élvezhetett.

Térszűke miatt a felolvasásokra s a vasárnapi iskola jubiláris ünnepélyére nem terjeszkedhetünk ki; különben is ezek inkább helyi érdekekkel bírnak.

Ez évi közgyűlés iránt tanusított nagy érdeklődés azt mutatja, hogy a társulati szellem üdvös eszméje kezd hovatóvább mélyebb gyökeret verni angol hitrokonainknál is. A Brit és Külföldi Unitárius Társulat jótékony működését elismerik azok is, kik eddig nem igen akarták pártolni. S így remélhető, hogy egyesített erővel jövőben még nagyobb mérvű tevékenységet fog az angol unitáriusok központi társulata kifejteni.

KOVÁCS JÁNOS.

PÁRISI LEVÉL.

Páris, május 1884.

(Néhány szó a praedestináció felett folytatott vitáról. A vallási társulatok évi közgyűlései. Lelkészi gyűlések.)

Szerkesztő úr!

Mindenekelőtt megakarok felelni kívánságának az által, hogy rövid felvilágosítást írjak a vitához, a mely a theologiai társaság február havi ülésében folyt. Ha, miként rendesen, nem bocsátokozom hosszú részletekbe, azért teszem, mert az annyira messze vinnem, hogy nem lenne hely egyebekről beszélnem.

A Van Goens felolvasásának feladata volt, megmutatni, hogy a praedestinatio megvan Szent Pálnál; a mit nem is lehet vitatni; és hogy ez a praedestinatio absolut. Ebben kétféle ellenmondóra talált, az orthodoxokra, például Godet úrra és a szabadelvűekre, a milyen például Othamare ur, kik közül mindenik minden módon arra törekedett, hogy Szent Pál eszméje értelmét gyengítsék az által, hogy kisebbség a végett, hogy az emberi szabadság megmentése sikerüljön, melyről azt hitték, hogy veszélyeztetve van. Van Goens, szerénstem, győzelmesen megczáfolta a Szent Pál-féle praedestinatio csökkentésének párthiveit. Azonban itt nem a magam gondolatait kell kifejeznem; csak azt a vitát akarom előadni, mely az előadás után következett. De ez a vita sajátlag csak a bírálati theologia és az exegesis által a Szent-Pál irataiban levő absoluta praedestinatio ellen vagy mellett felhozott okoknak a visszhangja volt. Kölcsönös megjegyzések hosszas kicserélése után Sabatier tanár ur, a ki ez ügyben kétségkívül primus inter pares, szólalt meg, és szerintem a legérdekesebb volt. Ezért csak az ő okoskodását adom elé, saját kifejezéseit használván.¹⁾

Nézetem szerint a praedestinatio dogmája a kegyesség tapasztalataiban gyökeredzik; önként keletkezik a kegyességből. Ebből a szempontból kell kiindulnunk, ha megakarjuk érteni Szent-Pálnak e tárgyról való eszméjét. Szent-Pál nem volt német theologus, hogy rendszert csináljon a rendszer és elvont elméletek iránt való szeretetből. Eszméi életének hiv másolatai. És mi volt az ő lite? Az Isten felségének, vagy inkább kegyelmének folytonos tapasztalása.

¹⁾ Kérésemre Sabatier ur sziveskedett beszédének lényegét nekem elmondani.